

DEDE KORKUT KİŞİ ADININ KÖKEN VE ANLAMI

Dr. Yusuf GEDİKLİ*

Öz

Türk edebiyatının en önemli eserlerinden biri Dede Korkut hikâyeleridir. Hikâyelerde önemli roller üstlenen kişinin ismi olan Dede Korkut (= Korkut Ata) ad öbeğinin ikinci kelimesi şu ana değin bilim insanlarını meşgul etse de anlamı çözülememiştir. Yazımızda Dresden yazmasında korkut sözünün yerine Vatikan yazmasında kurt sözünün konulmasından yola çıkılmış, korkut sözünün “kurt, börü” anlamına geldiği açıklanmıştır. Bunun için dört gerekçe gösterilmiştir:

1. Korkut sözcüğü yerine kurt konulması; her iki sözün eş anlamlı olduğunu gösterir. Tabii ki bu, tek başına yeterli değildir.
2. Korkut ve kurttan “çok sağlam ve sert yay” yapılması; bu, her iki sözün aynı hayvanı gösterdiğini ifade eder.
3. En önemlisi şudur: Kazakça korkav “kurt, börü”dür ve ünlüsü -o’dur.
4. Vardığımız sonuca göre Türkçe kurt “börü” sözünün aslı *gorddur ve gerçek ünlüsü -o’dur; Türkçe kurt “börtü böcek” sözünün aslı *gurdur ve gerçek ünlüsü -u’dur; *gord > *kort “börü” sözüyle bulaşmıştır.

Bu dört gerekçe Dede Korkut’taki korkut sözünün “kurt, börü” anlamında olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Dede Korkut, Dresden Yazması, Vatikan Yazması, Korkut, Kurt, Börü, Korkav.

The Meaning And Origin Of The Dede Korkut Person Name

Abstract

One of the most important work in Turkish literature is Dede Korkut stories. The second unit of Dede Korkut name is not analyzed up to now convincingly, although some scholars tried to explain it. I analyzed in this paper that the name Korkut means that wolf, because of Vatican manuscript of the Dede Korkut stories instead of “Korkut” used “Kurt”. I listed four reasons for this suggestion:

1. Instead of Korkut using Kurt in Vatican manuscript shows that both words had same meanings. Of course, this alone is not enough proof.
2. “Very sturdy and hard bows” are made from both animals; this means that both words represent the same animal.

* Dil Bilimci, dryusufgedikli@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6681-5750.

3. But most important proof is that in Kazakh language word of “korkaw” means “wolf” and the vowel of in the first syllable of the korkaw is -o-.

4. In Turkish, the archaic form for the word of “kurd” was *gord and its vowel is -o-; but the second word of “kurd” has the meaning of creep insect in Turkish, contains -u- vowel and these two word, i.e. *gord and kurd contaminated with each other.

These four proofs show that the meaning of “Korkut” at the Dede Korkut phrase is wolf.

Keywords: Dede Korkut, The Dresden Manuscript, Vatican Manuscript, Korkut, Kurt, Börü, Korkav.

Makalemizde Türk edebiyatının en önemli eserlerinden biri olan Dede Korkut hikâyelerinin bilge kişisi Korkut kişi adının köken ve anlamı üzerinde durulacaktır.

1. Dede Korkut (= Korkut Ata)'un Kişiliği

Dede Korkut (= Korkut Ata), Dede Korkut kitabını oluşturan 12 hikâyenin hepsinde geçen bir kahramandır. Doğal olarak bu sebepsiz değildir. Kişiliği hakkındaki türlü görüşleri bir araya getirirsek ortaya şöyle bir özet çıkar: Dede Korkut (= Korkut Ata) gerçekten yaşamış, kendisine danışılmadan bir şey yapılmayan, öğüt ve tavsiyeleri dinlenen, Oğuz'un bilge kişisi olan (krş. Bilge Kağan, Bilge Tunyukuk), Oğuz'un her müşkülünü halleden, Oğuz'un tam bilicisi olan, gaipen haber veren, veli, idealleştirilmiş, efsaneleştirilmiş, menkıbeleştirilmiş bir kişidir.¹

2. Tarihte Korkut Adları

1. Korkut adları içerisinde en çok bilineni **Dede Korkut** (= Korkut Ata)'tur. Tarihte bunun haricinde birkaç Korkut adına rastlıyoruz. Şöyle ki:

2. **Korkut** (Moravcsik Kouρkouτ yazar), X. yüzyıl Peçenek başbuğlarından birinin adıdır.²

3. Ceyhun'un öte yakasındaki Kayı boyunda bir **Korkut** adı tespitlenmiştir.³

4. 1160'ta Oğuzların içinde **Korkut** adlı bir bey vardı.⁴ (Bu Oğuzlar 1153'te Sultan Sancar'ı tutsak etmişlerdi).

5. Osmanlılarda **Korkut** adlı iki şehzade vardı. 2. Beyazıt'ın Korkut adını taşıyan oğlu (1467-1513), denizcileri korumasıyla tanınmıştı. Antalya'nın Korkuteli ilçesi 1915'ten itibaren onun adını taşır. Osmanlı şehzadelerinin 2'si Korkut, 6'sı Orhan, 2'si Cengiz, 2'si Savcı, 2'si Ertuğrul, 1'i Oğuzhan, 3'ü Selçuk Sultan, 2'si Beyhan Sultan (kızlar) adındaydı.⁵

¹ Yıldız Kocasavaş, “Korkut Ata'yla İlgili Bazı Kayıtların Düşündürdükleri”, *İlmi Araştırmalar*, Sayı: 8, İstanbul 1999, s. 139-144.

² Akdes Nimet Kurat, *IV. - XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, 2. Baskı, Murat Kitabevi, Ankara 1992, s. 28. / Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica II*, Sprachreste der Türkvölker quellen, Akademie Verlag, Berlin 1958, s. 168.

³ Faruk Sümer, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 151.

⁴ Sümer, *a.g.e.*, s. 161, 665, 667.

⁵ Abdülkadir İnan, “İslam'dan Sonra Türkçe Adlar”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı: 6 (18), 1 Temmuz 1966, s. 18.

6. Ramazan oğullarından Halil Beyin oğlu **Korkut**'tu.⁶

7. Manas destanında **Korkut** adlı bir kişi vardır.⁷

3. Korkut Adı Hakkında Görüşler

Dede Korkut hikâyelerinin bilgisi Korkut'un adı hakkında şu ana değin genel kabul gören bir açıklama yapılamamıştır. Kaçalın, Louis Bazin'in ve Mirali Seyidov'un adı tartıştıklarını bildirir, ayrıntı vermez.⁸ Ortaya atılan diğer görüşler şöyledir:

1. Eserde bir yerde "*korkut sınırlı*" birleşiminin geçmesi, bilginlere kelimenin bir hayvan adı olabileceğini düşündürmüştür. Nitekim Azerbaycanlı E.M. Cavadov *gorgud* "*dağ kuşu, laçın*" açıklamasını yapar.⁹

2. Azerbaycanlı dilci Feridun Celilov, *gorgud* "*od [ateş] ilahı, hoşbahçilik odudur*" der.¹⁰

3. Orhan Şaik Gökyay, Kırgız ve Kazakların *Korkut* adını **korkutmak** fiilinden getirdiklerini, her iki Türk halkında bu tür isimlerin bulunduğunu belirtir.¹¹

İlk iki görüşün hiçbir inandırıcı gerekçesi yoktur. Üçüncü görüş son yüz yıllar için doğrudur. Oysa Dede Korkut'un kökleri 700-800 yıllarına kadar iner. O çağlarda Türklerde emir kipi kullanılarak kişi adı yapılmazdı.

4. Korkut Hakkında İlk Görüşümüz

Biz de *önceleyn* kelimeyi **korkutmak** fiilinin tekil ikinci şahıs emir hali olarak düşündük. Bu kanaate Anadolu'daki bazı isimlerden vardık. Örneğin Candaroğulları döneminde Kastamonu'da **Ürküt** kişi adı görülür.¹² Buradan yola çıkarak Korkut'un da Ürküt gibi türeyebileceğini farz ettik. Kolayca anlaşılacağı gibi Ürküt, **ürkütme** fiilinin tekil ikinci şahıs emir halidir. Bunun gibi **korkutmak** fiilinden **Korkut** ismi yapılmış olabilirdi. Krş. Tarihteki *Tokta*, yani "*dur*", günümüzdeki *Yüksel*, *Yücel* kişi adlarıyla. Ayrıca **Ürküt**, Afyon-Sandıklı'nın bir köyüdür. Kişi adından yer adı olmuştur.

Ahmed Eflakî'nin *Ariflerin Menkubeleri*'nde (yazılışı 1353) Sivas'ta bir medrese yaptıran **Ürküdî** isimli birinden söz edilir ki, bu da muhtemelen **Ürküt** kelimesinin nispet eki almış ve aslı anlaşılammış bir şeklidir.

5. Dede Korkut Hikâyelerinde Korkut Adı

Dede Korkut hikâyelerinde Dede Korkut veya Dedem Korkut söz öbeği girişte ve bütün hikâyelerde geçer. *Korkut* cins isim olarak tek bir yerde geçer. O da birinci boy olan "*Dirse Han oğlu Buğaç Han boyunu beyan eder, hanum hey*" boyundadır. Şöyledir:

⁶ Sümer, *a.g.e.*, s. 762.

⁷ F. Tamir, "Dede Korkut Kitabı ve Türk Dünyası", *Türk Kültürü*, Sayı: 306, Ekim 1988, s. 661.

⁸ Mustafa S. Kaçalın, *Dedem Korkutun Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, Kitabevi y., İstanbul 2006, s. 111.

⁹ E.M. Cavadov, "Canlı Dede Korkud", *Azerbaycan Onomastikası Problemleri III*, Bakü 1990, s. 89.

¹⁰ Feridun Celilov, "Pra-Azerbaycan Toponimleri", *Azerbaycan Üzre Kaynakların Öğrenilme Problemleri*, Bakü 1988, s. 98.

¹¹ Orhan Şaik Gökyay, *Dedem Korkudun Kitabı*, MEB, İstanbul 2004, s. CXIV.

¹² Cevdet Yakuboğlu, "Candar-oğulları Döneminde Kastamonuda İctimai ve İktisadi Hayat", *I. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu 2001, s. 68.

“Dirse *Han korkut sinirli katı yayın eline aldı, üzengüye kalkup katı çekdi, ...*”¹³
Bu, Dresden yazmasındadır. Vatikan yazmasında *korkut* sözcüğü yerinde *kurt* sözcüğü vardır. Şöyledir:

“Dirse *Han kurt sinirli katı yayın eline aldı, özengüye kalkup katı çekdi, ...*”¹⁴
Gökyay şu açıklamayı yapar:

“Herhalde Vatikan yazması daha doğru olmalıdır. Kelimenin anlamı da, *ki-rişi kurt sinirinden yapılmış olan yay, demektir (...). Çok sağlam ve sert olduğu için yayların en makbul kirişi kurt sinirinden yapılır.*”¹⁵

Korkut kelimesi gitgide unutulduğu için istinsahçı onun yerine eş anlamlısı olan *kurt* sözünü koymuştur. Bu duruma göre Vatikan değil, Dresden yazması daha eski olmak icap eder. Dresden yazmasının daha eski olduğunun bir kanıtı da şudur: Vatikan yazmasında bazı öykülerde (6 öyküde) Dresden yazmasına göre daha fazla satır (söz) vardır. Tabii ki ekleme ancak daha önceki bir metine yapılabilir (Çıkarma yapıldığı da düşünülebilir. Ancak bizim görüşümüz *şimdilik* bu merkezdedir). Vatikan yazmasının 1549, Dresden yazmasının 1585 tarihli olduğu yazılır.¹⁶ Düşüncemize göre Dresden yazması ilk olarak 1549’dan önceki bir tarihte kaleme alınmıştır.

Korkut kelimesinin unutulmasında korkutmak ediminin emir ikinci şahıs biçimi olan *korkut* da **etken** olabilir.

6. Öyküdeki *Korkut* Nedir?

Öyküdeki *korkutun* iki nedenden dolayı bir hayvan adı olduğunu söyleyebiliriz: **Birincisi** Vatikan yazmasında *korkut* yerinde *kurt* kelimesinin bulunmasıdır. **İkincisi** yay kirişlerinin “*çok sağlam ve sert*”inin *kurt* sinirinden yapıldığının bilinmesidir. Buna göre *korkut* adlı hayvandan elde edilen yay da *kurt* sinirinden elde edilen yay gibi “*çok sağlam ve sert*”tir. Özetle “*çok sağlam ve sert yay*” kavramı aynı hayvanı işaret etmelidir (“*Çok sağlam ve sert yay*” elde edilen başka bir hayvanı bilmiyoruz).

7. *Korkut* Hangi Hayvandır?

Demek ki *korkut* ve *kurt* ile aynı hayvan anlatılmaktadır. Çünkü her iki kelime hem eş anlamlı olduğu için birbirlerinin yerine kullanılmışlardır; hem de ikisinden “*çok sağlam ve sert*” yay kirişi elde edilmektedir.

Eğer bir kelimenin yerine başka bir kelime konuluyorsa, doğal olarak aynı veya yakın anlamı veren sözcük düşünülür. Örneğin doğan sözünün yerine başka bir kelime koymak istersek, şahini koyarız, serçeyi değil.

8. *Korkut*’un Anlamı Nedir?

Her iki kelime eş anlamlı olduğuna ve birbirinin yerine kullanıldığına göre **korkut** “*kurt*” demektir. Ayrıca “*çok sağlam ve sert yay*” da *korkut* yahut *kurt-tan* elde edilmektedir.

¹³ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı Giriş - Metin - Faksimile*, 3. baskı, cilt: I, satır: 12, TDK, Ankara 1997, s. 22.

¹⁴ Gökyay, *Dedem Korkudun Kitabı*, satır 9-10 (Birinci boy), s. 9.

¹⁵ Gökyay, *a.g.e.*, s. CCXXXV.

¹⁶ Kaçalın, *Dedem Korkutun Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, s. 7.

Korkut kelimesinin “*kurt*” olduğu kararına yalnız bu iki gerekçeden varmıyoruz. Üçüncü ve çok önemli bir verimiz daha vardır. O da Kazak Türkçesindeki **korkav** sözcüğüdür.

Kazakça **korkav** “1. *kurt*”tur.¹⁷ Korkav sözü korkutla ünlü ve anlam bakımından tamamıyla uyuşmaktadır.

Korkav verisini elde edince dördüncü bir kanıtla daha karşı karşıya geliyoruz. Bu da Türkçe *kurt* (< **gord*) “*börü*” sözcüğüdür.

Türk yazı dilinde *kurt* sözcüğü iki anlama gelmektedir: **1. Börü** **2. Börtü böcek**.

1. Börü anlamındaki *kurt* sözcüğünün gerçek ünlüsü -*o*-’dur. Bunu yukarıdaki *korkut* ve *korkav* sözlerinin -*o*- ünlülü olmalarından anlıyoruz.

2. Börtü böcek anlamındaki **kurt** sözünün gerçek ünlüsü ise -*u*-’dur. Bunu Tatarca ve Başkurtça *bal kort* “*bal arısı*” sözünden anlıyoruz. Çünkü Tatarca, Başkurtçada -*u*- > -*o*- ve tersi gelişmeler karakteristiktir.

Özetlersek *korkut* ve *korkav* sözlerinden ötürü Oğuzcada *kurt* “*börü*” anlamında bir sözcüğün olduğu kararına varıyoruz. Böylece Oğuz dilleri öbeğinde *kurt*la ilgili iki kelitemiz olmaktadır: *Korkut* ve *kurt*.

9. Oğuz Öbeği Dillerinde Börü (Canis Lupus)

Oğuz öbeği Türkçelerinde **börü** “*Canis lupus*” kelimesinin aslında “*börtü böcek*” anlamına gelen *kurt* sözüyle örtüldüğü birçok bilginin görüşüdür.¹⁸ Örneğin Abdülkadir İnan,¹⁹ Talat Tekin,²⁰ Şinasi Tekin²¹ kurdun Oğuzlarca kullanılan bir tabu sözcüğü olduğunu söylerler. Jean Paul Roux (ok. Jan Pol Ru) da aynı görüştedir.²²

Aslında bu görüş yanlış değildir. Krş. Günümüz Türkmencesinde **möcek**, yani “*börtü böcek*” sözcüğünün “*ite meñzeş yurtıcı, vağşı hayvan, böri, gurt*” manasına gelmesiyle.²³ Bununla birlikte burada bir karışmayla, bulaşmayla yüz yüzeyiz. Söyleyiş yakınlığından ve örtmededen ötürü Türkçede ***kort** “*börü*” ve **kurt** “*börtü böcek*” sözleri karışmıştır. *Börü* anlamındaki kelitemiz aslında **kort* (< **gord*) biçimindedir, yani gerçek ünlüsü -*o*-’dur. Bunu *korkut* ve *korkav* sözlerinin -*o*- ünlülü olmaları da gösteriyor. “*Börtü böcek*” anlamındaki **kurt** (< **gurd*) sözümüzün ünlüsü ise -*u*-’dur. Bunu da Tatarca, Başkurtça *kort* sözünün bugün -*o*- ünlülü olması gösteriyor. Ünlüsü -*o*- olan **kort* sözcüğü yerine ünlüsü -*u*- olan *kurt* sözcüğünün yerleşmesi örtmededen dolaydır.

Durumu ocak yasasına göre düzenlersek konuyu daha iyi anlarız:

10. Türkçenin *kurt*la, *börü*yle ilgili **go*+ ocağı : **go*-*rb*, **go*-*rd*, **go*-*rg* (**gorb*, **gord*, **gorg*). Birincil kök ünlüsü -*o*-’dur.

1. **go*-*rb* kökünden gelen herhangi bir sözcüğe rastlayamadık. Ancak ocak yasasına göre bu kökten bir kelime olduğuna ve bir gün raslanacağına inanıyoruz.

¹⁷ Kenan Koç - Ayabek Bayniyazov - Vehbi Başkapan, *Kazak Türkçesi - Türkiye Türkçesi Sözlüğü* (Kazakça - Türkçe Sözlük), Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 321.

¹⁸ Abdülkadir İnan, *Makaleler ve İncelemeler*, Cilt: 1, TTK, Ankara 1968, s. 625.

¹⁹ Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, TTK, Ankara 1954, s. 46.

²⁰ Talat Tekin, *Tuna Bulgarları ve Dilleri*, TDK, Ankara 1987, s. 3.

²¹ Şinasi Tekin, *İştikakının Köşesi*, Simurg Yayınları, İstanbul 2001, s. 20.

²² Doğan Avcıoğlu, *Türklerin Tarihi*, Cilt: 1, Tekin Yayınları, İstanbul 1978, s. 387, 393.

²³ *Türkmen Dilinin Sözlüğü*, Türkmenistan SSR İlimler Akademiyasının Neşriyatı, Aşgabat 1962, s. 449.

2. *go-rd kökünden gelen Kaşgarlıdaki **kurt** sözü “solucan (bütün Türk lehçelerinde); ancak Oğuzlar **kurt** sözcüğünü ‘kurt’u anlatmak için kullanırlar” biçiminde açıklanır.²⁴

Bu tanımda *kurt* sözcüğüyle iki kavram anlatılmıştır: “Börü” ve “börtü böcek.” Söylediğimiz gibi her ikisi *özge* (ayrı) kavram ve *özge* sözlere. Gerçekte *kurt* “börü” anlamındaki sözün birincil ünlüsü -o-, *kurt* “börtü böcek” anlamındaki sözün birincil ünlüsü -u-’dur. Eski Uygurcada her hangi bir **kurt** sözü yoktur. En azından *şimdilik*.

2.1. Kıpçakçada **kurt II**, **kurut** “*kurt, böri*”dir.²⁵ *Kurut* biçiminde -rd- arasına ünlü girmiştir.

2.2. Yapıtını 1233’te bitiren Kul Ali, *Kıssa-i Yusuf*’unda **kort** “*kurt*” sözünü kullanır.²⁶ (Ancak sözcüğün *kurt* okunmasının mümkün olduğunu da aklıda tutmalıyız).

2.3. Türkçe **kurt**, Azerice **gurd**, Türkmence **gürt** “*kurt, böri*”dür.²⁷ Türkmencede hem **gürt** “*börü*”, hem **gürt** “*börtü böcek*” sözlerinin ikisinin de ünlüsünün uzun olması, “*börü*” anlamındaki *gurt (< *gord) ve “*börtü böcek*” anlamındaki *gurt (< *gurd) sözlerinin bulaşmasını kısmen izah eder (Gagavuzlar da **kurt** der).

2.4. Kazakçanın ağızlarında **kurt** “*kaskur, böri, it-kus, ...*”, yani “*kurt, böri, kurt kuş, ...*”tur.²⁸ Sözcüğün Oğuz lehçelerindeki gibi iki anlamı, yani hem “*börü*”yü, hem “*börtü böcek*”i karşıladığı görülüyor. *Kurt*, Doğu Türkistan Kazaklarından derlenmiştir.²⁹ Öbür Türk lehçelerinde “*kurt, böri*” yerine genelde **börü** ve bazılarında **kaskır** (Çuvaş, Kazak, Kırgız) kullanılır.

3. *go-rg kökünden gelen ve Dede Korkut’un Dresden yazmasının birinci boyunda geçen (Boğaç Han boyunda) **korkut siñirli** öbeği, Vatikan yazmasında **kurt siñirli** biçimindedir. *Korkut* sözcüğünün anlamı “*kurt, böri*”dür. İlk biçimi *gorgad.

3.1. Kazakça **korkav** “1. *kurt*”tur.³⁰ İlk biçimi *gorgad.

3.2. Kazakça **korkav** aynı zamanda “*mezarı kazarak ceset yiyen kurt cinsi*”dir.³¹ Bu tanım “*sırtlan*”ı işaret eder. *Korkav* sözünün “*sırtlan*” anlamına gelmesi, her iki hayvanın şekilce birbirlerine benzerlikleri, yırtıcılıklarından dolayıdır.

3.3. Nitekim Gaziantep’te **yallı kurt** “*sırtlan*”dır; kaynakta “*Yallılar ölüyü sinden [mezardan] çıkarır*” cümlesi örneklenmiştir.³² Kerkük’te **bir yanlı kurt** “*sırtlan*”, **bir yannı gurt** “*ejik yürüyen, kurda benzer bir hayvan; sırtlan*”dır.³³

²⁴ *Divanü Lügati Türk Dizini*, TDK, Ankara 1972, s. 76. / *Divanü Lügati’t Türk*, Mahmüd el-Kaşgarî, Robert Dankoff - James Kelly yayınından çev.ler Seçkin Erdi - Serap Tuğba Yurteser, 2. baskı, Kocabalı Yayınları, İstanbul 2007, s. 452.

²⁵ Recep Toparlı - Hanifi Vural - Recep Karaatlı, *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara 2003, s. 164-165.

²⁶ F. Urmançev, “Orta Asya Türk Tarihi ve Folklorunda Boz / Ak Kurt”, *Kardaş Edebiyatlar*, Çev. Mehmet Tezcan, Sayı: 7, İzmir 1983, s. 6.

²⁷ *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, KB y., Ankara 1991, s. 519. / İlhan Çeneli, “Türkmen Türkçesi Sözlüğü”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1982-1983*, s. 53.

²⁸ *Kazak Tilinin Aymaktık Sözdüğü*, Javaptı Redaktori [Sorumlu Redaktörü] Ş.Ş. Sarıbayev, Kazakistan Respublikası Bilim Jäne Gılım Ministrliğı A. Baytursınılı Atındağı Til Bilimi İnstitutı, Almatı 2005, s. 443.

²⁹ *Kazak Tilinin Aymaktık Sözdüğü*, s. 443.

³⁰ Koç - Bayniyazov - Başkapan, *a.g.e.*, s. 321.

³¹ Hasan Oraltay - Nuri Yüce - Saadet Pınar, *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, TDAV y., İstanbul 1984, s. 173.

³² Hamit Zübeyir [Koşay] - İshak Refet [İşitman], *Anadılden Derlemeler*, Cilt: 1, Cumhuriyet Halk Fırkası Neşriyat, Ankara 1932, s. 413.

³³ *Derleme Sözlüğü*, c. 2, s. 703. / Habib Hürmüzlü, *Kerkük Türkçesi Sözlüğü*, Kerkük Vakfı y., İstanbul 2003, s. 97.

(Yallı galiba “benekli, lekeli” anlamındadır). Kütahya-Alayunt’ta **angıt kurdu**³⁴; Afyon-Anbanaz’da **incik kurdu** “sırtlan”dır.³⁵ Bu verilerle anlatmak istediğimiz sırtlanın da kurt gibi düşünülmesi, her iki kavramın karışması, bulaşmasıdır. Kazakça *korkavda* da aynı durum yaşanmıştır. Söylediğimiz üzere Kazakça *korkav* sözcüğünün gerçek anlamı “kurt”tur. Krş. Kaşgarlı’daki ar böri “sırtlan” ile.³⁶

3.4. Türklerde kurt, arslan, kaplan, pars, tonga (bir tür kaplan), **yağan** (fil) gibi yırtıcı hayvan adlarının çocuklara ad oldukları malumdur.

Konuyu daha iyi anlatmak için “börtü böcek” ilintili sözcükleri de ocak yasasına göre düzenleyelim. Böylece karşılaştırma olanağı buluruz:

11. Türkçenin börtü böcek ile ilgili *gu+ ocağı : *gu-rb, *gu-rd, *gu-rg (*gurb, *gurd, *gurg). Birincil kök ünlüsü -u-’dur.

1. *gu-rb kökünden gelen herhangi bir veriye tesadüf edemedik. Ancak Türk dil, lehçe ve ağızlarında bir gün tesadüf edilmesi mümkündür.

2. *gu-rd kökünden gelen Eski Uygurca **kurt** “1. böcek, kurt”tur.³⁷ İlk biçimi *gurd.

2.1. Yeni Uygurca **kurut** “kurt, böcek”, **jipek kurut** “ipek böceği”dir.³⁸ -rd > -rt olmuş ve araya ünlü girmiştir.

2.2. Tatarca **bal kortı**, Başkurtça **bal korto** “arı”dır.³⁹

3. *gu-rg kökünden gelen Kıpçakça **bal korkutı** “bal arısı”dır.⁴⁰ Harfi çevirisi “bal kurdu”dur. Krş. Hemen üstte, 2.3.’teki verilerle. Dikkat edersek burada da bir *korkut* sözcüğü vardır, lakin bu *korkut* “börtü böcek” anlamındadır; üzerinde durduğumuz *korkut* “börü” sözcüğünden farklıdır. Birincil ünlüsü de -u-’dur. İlk şekli *gurgad.

3.1. Tuvaca **kurğut** “kurd”dur.⁴¹ “Börtü böcek” kastediliyor. İlk biçimi *gurgad.

12. Sonuç

Dede Korkut’un birinci boyunda geçen **korkut sinirli** öbeğinin anlamı “kurt sinirli”dir. *Korkut* sözü unutulduğu için Vatikan nüshasında onun yerine eş anlamlısı olan *kurt* sözü konulmuştur. Kazakça **korkav** “1. kurt” sözü görüşümüzü doğrulamaktadır. *Korkutun* ve *korkavin* ünlüsü -o-’dur. Dolayısıyla Türkçe *kurt* (< *kort < *gord) “kurt, börü” sözünün de gerçek ünlüsü -o-’dur; Türkçe *kurt* (< *gurd) “börtü böcek” sözünün gerçek ünlüsü ise -u-’dur ve her iki sözcük birbiriyle karışmıştır, bulaşmıştır.

Böylece (Dede) Korkut sorunsalına bir katkı sağladığımıza inanıyoruz.

³⁴ Derleme Sözlüğü, c. 1, s. 259.

³⁵ Derleme Sözlüğü, c. 7, s. 2539.

³⁶ Divanü Lügati’t Türk Dizini, s. 9.

³⁷ Ahmet Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 3. b., Enderun k.e., İstanbul 1993, s. 124.

³⁸ Emir Necipoviç Necip, *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Çev. İktil Kurban, TDK y., Ankara 1995, s. 249.

³⁹ *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, s. 25-26.

⁴⁰ Toparlı - Vural - Karaatlı, *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, s. 22.

⁴¹ Saadet Çağatay, *Türk Lehçeleri Örnekleri*, c. 2, DTCF y., Ankara 1977, s. 213. / Fuat Bozkurt, *Türklerin Dili*, 4. b., Kapı y., İstanbul 2005, s. 867.

Kaynaklar

- AVCIOĞLU, Doğan: *Türklerin Tarihi*, c. 1, Tekin y., İstanbul 1978.
- BOZKURT, Fuat: *Türklerin Dili*, 4. b., Kapı y., İstanbul 2005.
- CAFEROĞLU, Ahmet: *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 3. b., Enderun k.e., İstanbul 1993.
- CAVADOV, E.M.: "Canlı Dede Gorgud", *Azerbaycan Onomastikası Problemleri III*, Bakü 1990.
- CELİLOV, Feridun: "Pra-Azerbaycan Toponimleri", *Azerbaycan Üzre Kaynakların Öyrenilme Problemleri*, Bakü 1988.
- ÇAĞATAY, Saadet: *Türk Lehçeleri Örnekleri*, c. 2, DTCF y., Ankara 1977.
- ÇENELİ, İlhan: "Türkmen Türkçesi Sözlüğü", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1982-1983*, s. 29-84.
- Derleme Sözlüğü*, c. 1; *Derleme Sözlüğü*, c. 2; *Derleme Sözlüğü*, c. 7; *Derleme Sözlüğü*, c. 11.
- ERGİN, Muharrem: *Dede Korkut Kitabı Giriş - Metin - Faksimile*, c. I, 3. b., TDK, Ankara 1997.
- GÖKYAY, Orhan Şaik: *Dedem Korkudun Kitabı*, MEB, İstanbul 2004.
- HÜR MÜZLÜ, Habib: *Kerkük Türkçesi Sözlüğü*, Kerkük Vakfı y, İstanbul 2003.
- İNAN, Abdülkadir: "İslam'dan Sonra Türkçe Adlar", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı: 6 (18), 1 Temmuz 1966.
- _____ : *Makaleler ve İncelemeler*, c. 1, TTK, Ankara 1968.
- _____ : *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, TTK, Ankara 1954.
- KAÇALIN, Mustafa S.: *Dedem Korkutun Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, Kitabevi y., İstanbul 2006.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, KB y., Ankara 1991.
- Kazak Tili'nin Aymaktık Sözdüğü*, Javaptı Redaktörü [Sorumlu Redaktörü] Ş.Ş. Sarıbayev, Kazakistan Respublikası Bilim Jäne Gılmı Ministrliğı A. Baytursınılı Atındağı Til Bilimi İnstitutı, Almatı 2005.
- KOCASAVAŞ, Yıldız: "Korkut Ata'yla İlgili Bazı Kayıtların Düşündürdükleri", *İlmî Araştırmalar*, Sayı: 8, İstanbul 1999.
- KOÇ, Kenan - BAYNİYAZOV, Ayabek - BAŞKAPAN, Vehbi: *Kazak Türkçesi - Türkiye Türkçesi Sözlüğü (Kazakça - Türkçe Sözdik)*, Akçağ y., Ankara 2003.
- [KOŞAY], Hamit Zübeyir - [İŞİTMAN], İshak Refet: *Anadilden Derlemeler*, c. 1, Cumhuriyet Halk Fırkası N., Ankara 1932.
- KURAT, Akdes Nimet: *IV. - XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, 2. b., Murat k.e., Ankara 1992.
- Mahmüd el-Kâşğari, *Divânü Lügâti't Türk*, Robert Dankoff - James Kelly yayınından çevirenler: Seçkin Erdi - Serap Tuğba Yurteser, 2. b., Kabalıcı y., İstanbul 2007.
- MORAVCSIK, Gyula: *Byzantinoturcica II*, Sprachreste der Türkvölker Quellen, Akademie Verlag, Berlin 1958.
- NECİP, Emir Necipoviç: *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Çev. İktil Kurban, TDK y., Ankara 1995.
- ORALTAY, Hasan - YÜCE, Nuri - PINAR, Saadet: *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, TDV y., İstanbul 1984.
- SÜMER, Faruk: *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı y., İstanbul 1999.
- TAMİR, F.: "Dede Korkut Kitabı ve Türk Dünyası", *Türk Kültürü*, Sayı: 306, Ekim 1988.
- TEKİN, Şinasi: *İştikakçının Köşesi*, Simurg y., İstanbul 2001.
- TEKİN, Talat: *Tuna Bulgarları ve Dilleri*, TDK, Ankara 1987.
- TOPARLI, Recep - VURAL, Hanifi - KARAATLI, Recep: *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, TDK, Ankara 2003.
- Türkmen Dilinin Sözlüğü*, Türkmenistan SSR İlimler Akademiyasının Neşriyatı, Aşgabat 1962.
- URMANÇEYEV, F.: "Orta Asya Türk Tarihi ve Folklorunda Boz / Ak Kurt", *Kardaş Edebiyatlar*, Sayı: 7, Çev. Mehmet Tezcan, İzmir 1983.
- YAKUBOĞLU, Cevdet: "Candar-oğulları Döneminde Kastamonu'da İçtimai ve İktisadi Hayat", *1. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu 2001.